

סימן קצו

ג כתב ויש אומרים דבכזית דגן מהני אפילו אינו פת. ליתא, דהך סברה היא סברת הרא"ש [ברכות פ"ז סוף סימן כא] שכתב כן גבי מוציא את הרבים ידי חובתן אבל לא גבי צירוף. ואולי הרב ז"ל נקיט סברת הרא"ש, ודגן דאימתר בש"ס [שם מח, א] לא הוי פת, וכפי זה אפילו למאן דאמר דבשלשה בעינן דגן היינו דלא הוי פת, והך יש אומרים הוי סברת עצמו כפי מה שכתב הרא"ש, וצ"ע*]:

ד בהגה יש אומרים שאינו חייב לברך מדאורייתא אם לא שתה והוא תאב לשתות. והב"י [ד"ה כתב המרדכי] כתב שהפוסקים מדלא הזכירוהו חלוקים בזו. ובאמת שכך נראה מהסוגיא [ברכות מט, ב] לפי דעת הפוסקים דסבירא להו דכזית הוי דאורייתא. וראיתי בחידושי הרשב"א באלו דברים [שם נב, א ד"ה ולענין] אמתניתין דקתני בא להם יין לאחר המזון בית שמאי אומרים מברך על היין ואח"כ מברך על המזון, ובית הלל אומרים מברך על המזון ואח"כ מברך על היין. וז"ל, משמע מינה לכאורה לבית הלל דברכה טעונה כוס, ומסתברא דבית הלל לאו דוקא מברך על המזון ואח"כ מברך על היין קאמר, אלא לאפוקי מדבית שמאי דאמרי מברך על היין ואח"כ מברך על המזון, וטעמייהו דבית שמאי איכא למימר משום דכתיב [דברים ח, י] ואכלת ושבעת וברכת, ואכלת זו אכילה ושבעת זו שתייה וכו', ובית הלל אומרים אין צריך אלא מברך על המזון, [עכ"ל]. ואינו מחזור, דהא קיימא לן כבית הלל אליבא דר' יהודה [ברכות נב, א], ומשמע ודאי דכי היכי דדייקינן לבית שמאי דסבירא להו דברכה טעונה כוס ודאי דהכי איכא למידק לבית הלל, וכן עיקר. ובסוף פרקין כתב רש"י [שם נג, ב ד"ה] בא להם יין, הא פריש לה בגמרא בריש פרקין לבית שמאי אין ברכת מזון טעונה כוס ולבית הלל טעונה כוס. ועוד קשה דמדבריי מוכח בהדיא דבית הלל לא דריש ושבעת זו שתייה, וקשה שמאחר דק"ל דמזמנין עד כזית, האי ושבעת במאי מוקמינן ליה, וצ"ע, ולכן נראה עיקר היש אומרים שהביא בהגה:

סימן קצח

א והוא הדין אם היה שם כשגמרו מלאכול ולא אכל עמהם כך הוא עונה אחר המברך ואחר העונים. מה שכתב שצריך לענות אמן אחר העונים הם דברי תימה, דדוקא כשלא היה שם ולא ענה ברוך ומבורך עונה, אבל כשהוא שם וענה ברוך ומבורך למה צריך לענות אמן. ויש לדחוק ולומר דהכי קאמר או אחר העונים אמן היכא דאיתיה ולא ענה ברוך ומבורך, ודוק¹:

סימן רב

ג [גרעיני הפירות וכו']. שם אהא דתנן [ערלה פ"א משנה ח] ומייתי לה הש"ס [ברכות לו, ב] קליפי אגוזים והגרעינין חייבין בערלה. כתבו בתוספות [שם ד"ה קליפין] מכאן שיש לברך על הגרעינין של גודגניות וכל מיני גרעינים של פירות בורא פרי העץ. וכתב הרשב"א [שם ד"ה קליפין] שאינו מחזור כלל, שאלו אין חייבין בערלה משום פירי אלא מריבויהא דאת, דדרשינן את הטפל לפריו, ואדרבה בשל גודגניות ואפרסקין שגרעיניהן מרים משמע דלא מברך בהו כלום ואי ממתק להו ע"י האור מברך עליו שהכל, ע"כ. ובאמת שכן נראה עיקר, אך דברי מרן ז"ל תמוהים כי כיון שהוא ז"ל פוסק כסברת התוספות ודעימייהו דהוי פרי א"כ אפילו מתקן ע"י האור ראוי לברך עליהם בורא פרי העץ כמו שכתב לקמן [סעיף ה] גבי שקדים המרים, והרשב"א שכתב דכי מתקן ע"י האור מברך שהכל, היינו כפי דעתו ז"ל דלא מתורת פרי מחייבין להו בערלה אלא מריבויהא דאת, אך לדעת התוספות מסתברא ודאי דאפילו מתקן ע"י האור מברך עליהם בורא פרי העץ כיון דהוה עיקר פרי. ואולי הרב ז"ל מחלק בין דין גרעינין לדין שקדים המרים, דשאני גרעינין דלאו אדעתא

דהכי נטעי להו. ומכל מקום לא מיסתבר כלל, דא"כ גם כשהם מתוקים מצד עצמן היה לו לומר שהכל דומיא דקורא, אלא העיקר כדעת הרשב"א, ובכל גוונא לא מברך על הגרעינין אלא שהכל, ** וגם הרא"ש הדר ביה בהלכות ערלה [ה"ק סימן ז] והכי נקטינן ודלא כמו שכתב בשו"ע:

ד [אינו מברך עליו כלל]. פרק כיצד מברכין [ברכות לה, ב] שמן וית מברכין עליו בורא פרי העץ, היכי דמי אילמא דקא שתי ליה אזוקי מזיק ליה, ופירש רש"י ז"ל [ד"ה] אזוקי מזיק לגופיה ואין זו אכילה שטעונה ברכה, דגבי ברכה ואכלת כתיב. אבל הרמב"ם [ברכות ח, ב] כתב שמברך עליו שהכל, ויראה דהיינו טעמא דאע"ג דמזיק ליה כיון שנהנה ממנו בעי ברכה, כדאמרינן בגמרא [שם לו, א] גבי קמחא דשערי, דאע"ג דקשה לקוקייאני מברך עליו שהכל, ותנן נמי [שם מ, ב] על החומץ מברך עליו שהכל, אלמא דאע"ג דאזוקי מזיק מברך עליו. ולא דמי לפלפלי וזינגבילא יבישי [סעיף טז] דהני לאו בני הנאה נינהו וכעץ דעלמא דמי. זהו מה שנראה בדין זה וראוי לחוש לדבריו ז"ל, ודוק; שם אם הוא חושש בגרונו וכו'. כתב הטור בשם ה"ר יוסף דלאו דוקא חושש בגרונו אלא אורחא דמילתא נקט, והוא הדין נמי אם אינו חושש בגרונו אם נותן שמן הרבה לתוך אניגרון מברך עליו שהרי נהנה ממנו, ובעל הלכות גדולות [ברכות פ"ז ח ע"ג] והר"ם מרוטנבורק [ברכות מהר"ם סימן ה] והרמב"ם [ברכות ח, ב] חלוקין עליו, ע"כ. ובאמת שדברי ה"ר יוסף עיקר, וכמו שכתב הטור דאף כשאינו חושש כיון שהוא נהנה למה לא יברך, ומה שכתב מרן ז"ל בב"י [קצח, ב ד"ה] ומ"ש רבינו ויותר] שמתוך דברי הרשב"א [ברכות לו, א ד"ה הכא] נתיישב דבר זה שכתב דכל ששותהו ע"י אניגרון וכו' [וכן] [וכל] שאין מתכוין לרפואה אלא לאכילה הוה ליה אניגרון עיקר, ע"כ. ותימא דאטו הרשב"א כפי תלה לה במאי שלא נתכוון אלא לאכילה, דסוף סוף כיון שנותן שמן הרבה מאי איכפת לן שאינו מכין לרפואה, ואין ספק אצלי שהביאו לזה מה שכתב הרשב"א דמדאוקימנא בחושש בגרונו, דאלמא לא משכחת לה לעולם דמברך עליהם בורא פרי העץ אלא בחושש בגרונו, ע"ש. ולדידי לאו מילתא היא ואין אנו צריכין לידחק במה שכתב ה"ר יוסף, דאורחא דמילתא נקט. אלא היינו טעמא דאיצטרך הש"ס לאוקמה בכך ולאו בנותן שמן הרבה ואינו חושש בגרונו, דא"כ פשיטא וכדפרכינן השתא ואיצטרכינן לשנויי דמהו דתימא דכיון דלרפואה קמיכוין, וזה ברור בעיני, והנני מורה ובא בפשיטות כסברת ה"ר יוסף ז"ל²:

ה כשהם קטנים [מברך] בורא פרי העץ. עיין ביו"ד סימן של"א סעיף ע"ד דמשמע דאף קטנים אינם אוכלין³:

ו [צ"ף וכו']. בגמרא [ברכות לו, א] אמר רב יהודה אמר רב צלף של ערלה בחוץ לארץ זורק את האביונות וכו'. הנה בהך סוגיא רבו הסברות, והנה דעת הר"ם בתוספות [שם ע"ב ד"ה והלכתא] והרא"ש ז"ל [שם פ"ו סימן ג] והראב"ד ז"ל [הובא ברשב"א שם ד"ה ר"א] הוא דהכי פירושא דשמעתתא, דפרכינן לרב מדאוכיל את הקפריסין אלמא לאו פירא הוא, ורמיניה מברייתא דקתני על הקפריסין [מברך] בורא פרי העץ דאלמא פירא הוא, ומשניא לעולם פירא הוא ומברכינן עליה בורא פרי העץ כברייתא, ואיהו דאמר כרבי עקיבא דהלכה כמותו בחוץ לארץ כיון דערלה [בחו"ל] הוי מדברי סופרים, הם אמרו והם אמרו דאפילו דהוי פירא לברכה מכל מקום לענין ערלה בחוץ לארץ לאו פירא הוא, ומתוך כך פסקו דעל הקפריסין מברך בורא פרי העץ, והשיגו על בעל הלכות גדולות [הובא בתוספות וברא"ש שם] ורה"ף [ברכות כה, ב] שלא כתבו כן: ויש להביא ראיה לדברי הר"ם [בתוספות] במה שכתב דהא דלגבי ערלה לאו פירא הוא, היינו משום דכל המיקל בארץ הלכה כמותו בחוץ לארץ, ובברכות ליכא חילוק בין ארץ לחוץ לארץ, מדאמרינן

(ספר פלאים — תוספת שבת)

* וצ"ע. נ"ב. וצ"ע דברי המג"א [ס"ק ז] אין כאן מקום עיון:

** וגם הרא"ש הדר ביה בהלכות ערלה. נ"ב. וכבר הרגיש בזה בספר ל"ח [דברי חמודות ה"ק ערלה אות כג] ואפשר דטעמא דאם לא קאי אקליפין:

(ספר פלאים — תוספת שבת)

[1] עיין בשער הציון ס"ק ו

[2] עיין רא"ש ברכות פ"ו סימן ד, ובמעדני יו"ט שם אות ג. ועיין עוד בשערי תשובה ס"ק ו, ובשער הציון ס"ק כב-כג.

[3] עיין שערי תשובה ס"ק י שהעתיק דברי הפר"ח, ודבריו בזה.

[4] עיניו בהגות הרא"ש טרייב. מהדורת מכון ירושלים עמוד ע אוה לו.